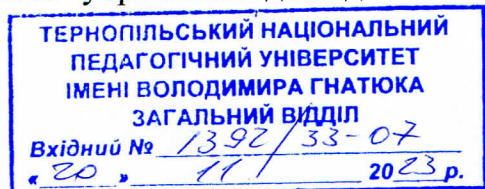

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук,
старшого наукового співробітника **Харчишин Ольги Михайлівни**
на дисертаційне дослідження **Трачук Катерини Василівни**
“Концепт багатства в українському фольклорі”,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

Актуальність дослідження полягає у застосуванні сучасних підходів до вивчення фольклору та в малодослідженості теми. Сучасний науковий дискурс не можливий без урахування міждисциплінарних взаємозв'язків, а вивчення фольклору – без розуміння його тісної пов'язаності з різними чинниками традиційної та сучасної культури. Відтак категорія «концепт» є досить ефективним інструментом у дослідженнях фольклору, оскільки дозволяє простежити підвалини поетичного слова в системі народної культури. Тема «багатства» в українському фольклорі малодосліджена, хоч мотив «накликання добробуту» є одним із центральних в обрядовій поезії та народних практиках українців. Як справедливо зазначає дисертантка, «економічна складова української фольклорної традиції – своєрідна *tabula rasa* для фольклористів» (с.15). Водночас саме через вивчення концепту «багатство» в українському фольклорі можна глибше пізнати ментальність українців.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень і висновків дослідження підкріплена значною теоретичною базою, залученим до аналізу обширним емпіричним матеріалом у записах минулого, а також результатами сучасних польових досліджень, левову частку яких складають власні записи дисертантки. Катерина Трачук добре володіє термінологічним апаратом, розуміє природу «концепту» у фольклорі, спираючись на світовий досвід (К.Г. Юнг, К. Леві-Строс та ін.) та на сучасні українські дослідження

(О. Івановська, О. Кузьменко, О. Мушкетик та ін.). У дисертації застосовано широкий спектр методологічних підходів задля комплексного висвітлення різних аспектів досліджуваного концепту.

Найбільш суттєві результати дослідження

Безперечною цінністю запропонованої праці є введення у науковий обіг значної кількості абсолютно нового польового матеріалу, виконаного методом наративного структурованого інтерв'ю, який дозволяє вивчати фольклор у системі сучасних народних вірувань, звичаїв та обрядів. Емпіричну базу дослідження становлять 193 наративних структурованих інтерв'ю, з них 117 інтерв'ю – власні записи автора дисертації. Варто наголосити на ретельності опрацювання цих інтерв'ю, засвідченій низкою добре структурованих та інформативно ємких додатків, а також схем в основному тексті. Вагомість результатів полягає у баченні концепту «багатства» у новій парадигмі зв'язків фольклору з обрядовим контекстом та сучасною культурою, виявленні низки «мікроконцептів» багатства, які вказують на особливості української ментальності, виявленні традиційних рис та їхньої динаміки змін у сучасній культурі. Дуже вдалим виявився спосіб висвітлення концепту «багатство» у єдності вербальної, атрибутивної та акціональної форм. Робота може прислужитися для подальших фольклористичних досліджень, для навчального процесу, а також для осмислення особливостей сучасної культури українців у міждисциплінарному науковому дискурсі.

Оцінка змісту й завершеності дисертації. Робота чітко структурована, містить вступ, три розділи (із підрозділами та висновками до кожного), загальні висновки та список використаних джерел (180 позицій). Загальний обсяг дисертації – 232 с., з них 184 с. основного тексту.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, зв'язок із науковою кафедральною темою «Національні моделі української та зарубіжної літератури» (номер державної реєстрації 0118U003136), сформульовано мету і завдання роботи, об'єкт та предмет дослідження, зазначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі *«Концепт «багатство»: історіографія та методологія дослідження»* проаналізовано джерельну базу і теоретико-методологічні засади дослідження, обґрунтовано доцільність застосування терміну «концепт» для різнобічного аналізу фольклорного тексту. Другий розділ *«Концепт «багатство» у календарній та родинній обрядовості українців»* побудований на аналізі друкованих текстів з описами обрядів (XIX – початку XX ст.) , а також обрядового фольклору. Дослідниця послідовно простежує концепт «багатство» у сукупності мікроконцептів («плідність», «врожай», «достаток» та ін.), висвітлює їх різні форми: атрибутивну (ритуально-символічні предмети «сніп», «хліб», «свіча» та ін.), акціональну (обрядодії, прикмети, спрямовані на «накликання добробуту»: посівання, підкидання та ін.), вербальну (відповідні пісенні образи та мотиви «Сійся-родися, жито, пшениця...» тощо). Аналізований матеріал добре структуровано, а спостереження авторки є цікавими, цінними у зіставленнях записів минулих століть та сучасності. Третій розділ *«Концепт багатство в сучасній okazіональній усній традиції»* заслуговує на увагу як абсолютно новаторський, виконаний на свіжому матеріалі власних досліджень (записаних повір'їв щодо добробуту, торгівлі, житлобудівництва, наративів про віщі сни). У цьому матеріалі авторка вміло виявляє традиційні основи та новітні глобалізаційні зміни. Висновки роботи послідовні, логічні, вповні відображають основні наукові результати дослідження.

Додатки є цінним доповненням до основного тексту дисертації. Вони містять «Анкету про багатство і гроші в українському фольклорі» (А), зразки відповідей на анкету-питальник (Б), список респондентів (всього 193 особи) (В) та сконденсований виклад результатів дослідження у шести схемах щодо концепту «багатство» у календарній та родинній обрядовості (Г–З). Ці схеми підтверджують цілковиту виправданість обраного підходу до висвітлення концепту як єдності вербальної, атрибутивної та акціональної форм. Вони (схеми) можуть слугувати готовим наочним матеріалом для навчальної літератури з фольклору.

Виклад основних результатів дослідження в опублікованих працях.
Основні положення та результати дослідження К. Трачук опубліковано в 8 наукових публікаціях: 3 з яких – у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України, 5 – засвідчують апробацію результатів дисертації.

Зауваження та побажання:

1. Оскільки тема дисертації «Концепт багатства в українському фольклорі», а мета передбачає «дослідити концепт «багатство» та форми його втілення в народній культурі, ритуальних практиках і повсякденному житті українців; відстежити динаміку змін у смисловому навантаженні зазначеного концепту, що відбулися під впливом сучасних соціокультурних процесів» (с. 17), було б логічним у вступі уточнити власне трактування терміна «фольклор» та його кореляцію із термінами «народна культура» та «ритуальні практики».

2. У параграфі 1.1.1 «Публікації та збірники XIX–XX ст.» розділу I огляд джерел доцільно впорядкувати за певним критерієм, мабуть, найкраще – за хронологічним. Тоді можна було би простежити певну динаміку в історії записів фольклору, зокрема щодо висвітлення теми «багатство». Також варто було б звертати увагу й на регіональний аспект записів, уникаючи неточних формулювань на кшталт «Йосип Лозинський презентує великий корпус весільних пісень, які побутували в різних регіонах України» (с. 25–26). Адже збірка «Українське весілля», про яку мова, має локальний характер «з перемишльського Надсяння», із доповненнями з праць Лукаша Голембйовського та Вацлава з Олеська з Галичини¹.

3. У роботі трапляються мовні огріхи: неточність / нечіткість формулювань, невдала стилістика, тавтології (напр., с. 67, другий абзац, с. 71, останній абзац), неточність перекладу з англійської (с. 49, перший абз. 4 ряд.) тощо, які за умови подальшого підготування тексту до друку у форматі монографії варто поправити.

¹ Лозинський Й. Українське весілля. К., 1992. С. 14, 19.

Зазначені побажання мають доброзичливий характер, ніяк не применшують наукового значення дисертації. Це самостійна, новаторська, завершена праця.

Загальний висновок про відповідність дисертації вимогам.
Актуальність теми дослідження, обґрунтованість наукових висновків та положень, наукова новизна і апробація результатів у наукових публікаціях та в ході конференцій дозволяють ствердити, що дисертація «Концепт багатства в українському фольклорі» відповідає вимогам, представленим у “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, наказу МОН України “Про затвердження вимог до оформлення дисертації” від 12.01.2017 р. № 40, а Трачук Катерина Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу фольклористики
Інституту народознавства
НАН України

Ольга ХАРЧИШИН

